

Kongehuset: Kransekagefigur eller magtens centrum?

Om podcasten

[Juristeriet - podcast](#)

Danmark er et af verdens ældste monarkier. Det kan med sikkerhed føre sin historie tilbage til Gorm den Gamle, men siden 1849 har kongehusets magt være begrænset. Det skete, da vi fik vores første frie forfatning. Kongen var stadig regent, men væk var regentens magt til egenrådigt at regere. Nu skulle beslutningskompetencen være placeret hos ministrene.

Alligevel spiller regenten stadig en forfatningsmæssig rolle i vores statsstyre i dag. I hvert fald kan vi i vores grundlov stadig læse, at det er regenten – sammen med Folketinget – der har magten til at lovgive, og at det også er regenten, der har magten til at afskedige og udnævne regeringen.

Grundloven er ikke ændret de seneste 70 år. Det er Kongehuset til gengæld. De justerer jævnligt deres opgaver og roller for at være i pagt med tiden.

Hvad betyder det for det moderne danske demokrati i dag? Er regenten reelt en apolitisk kransekagefigur eller magtens centrum?

I dette afsnit af Juristeriet taget vi en snak med Helle Krunke. Hun er professor i forfatningsret, og så har hun forsket i, hvordan monarkiet spiller sammen med det moderne demokrati.

Gæst: Professor i forfatningsret Helle Krunke

Vært: Lene Juhl Friedrichsen

Musik & lyd: Emil Tarp Vang

Redaktion: Lene Juhl Friedrichsen og Emil Tarp Vang

Optaget den 6. oktober 2023

Hvis du har ris, ros eller gode forslag til udsendelser om jura, så skriv til os på redaktion@jur.ku.dk.

Indholdet af podcasten

Intro

I Danmark har vi et af verdens ældste monarkier med rødder helt tilbage til Gorm den Gamle. Men siden 1849 har kongehusets magt været begrænset. Det skete, da vi fik vores første frie forfatning. Kongen var stadig regent, men væk var regentens magt til egenrådigt at regere – nu skulle beslutningskompetencen være placeret hos ministrene. Alligevel spiller regenten stadig en forfatningsmæssig rolle i vores statsstyre i dag. I hvert fald kan vi i vores grundlov læse, at det er regenten, sammen med Folketinget, der har magten til at lovgive og det er også regenten, der har magten til at afskedige og udnævne regeringen.

Grundloven er ikke ændret de seneste 70 år. Det er kongehuset til gengæld: De justerer jævnligt deres opgaver og roller for at være i pagt med tiden. vad betyder det for vores moderne demokrati i dag? Er vores regent en apolitisk kranssekagefigur, eller er hun faktisk magtens dronning?

Det har jeg taget en snak med Helle Krunke om. Hun er professor i forfatningsret her ved universitetet og så har hun forsket i, hvordan monarkiet spiller sammen med det moderne demokrati.

Mit navn er Lene Juhl Friedrichsen. Velkommen til.

Del 1

Lene Juhl Friedrichsen:

Og velkommen til dig, Helle. Tak, fordi du vil kigge forbi.

Helle Krunke:

Jamen tak, fordi du har inviteret mig.

Lene Juhl Friedrichsen:

Ja, og det har jeg jo, fordi jeg gerne vil tale med dig om kongehuset og deres funktion i vores moderne demokrati. Og jeg kunne egentlig godt tænke mig at starte med at spørge dig om: Hvad er det vigtigste at forstå ved den styreform, vi har valgt i Danmark? Altså, det indskrænkede monarki?

Helle Krunke:

Man kan sige, at der er flere ting, der er vigtige og noget af det, som er rigtig vigtigt at forstå, det er jo at det netop er et indskrænket monarki. Og i det ligger jo netop, at regentens kompetence, regentens magt, er indskrænket eller afgrænset af de folkevalgte organer og af domstolene. Og det er selvfølgelig det første, der er rigtig vigtigt at forstå. Det andet, det er, at regenten handler på ministrenes ansvar og i det ligger, at regenten er upolitisk. Det er det andet, der er rigtig vigtigt at forstå. Og det tredje og sidste, der er rigtig vigtigt at forstå, det er, at selvom der står "kongen" rigtig mange gange i den danske grundlov, så er det sådan, at langt de fleste steder, der fortolkes "kongen" som "regeringen" i dag – så det, der altså tidligere var kongens magt og kongens kompetencer, vil typisk i dag være regeringens kompetencer.

Lene Juhl Friedrichsen:

Men lad os alligevel lige kigge på den her magt, der er tilbage – for hvilken magt har kongen, der så er dronningen i dag, hvis vi kigger i grundloven?

Helle Krunke:

Så er de vigtige kompetencer, der er tilbage for regenten i dag dels, at regenten leder det, man kalder statsrådet. Det var i gamle dage et rigtig vigtigt organ, hvor man diskuterede politiske initiativer. Sådan er det ikke i dag. I dag vil det typisk være ministrene, der sidder og diskuterer – det er bl.a. ministerrådet. Men det er altså kongen stadigvæk – altså dronningen er det så i dag – der leder det, der hedder statsrådet. Det, der selvfølgelig også er rigtig vigtigt er, at regenten underskriver alt lovgivning – det sker faktisk i statsrådet – og der skal man bare lige være opmærksom på, at hvis regenten har underskrevet lovgivning, skal det kontrasignes, hvilket vil sige, at en minister også skal skrive under på det for at det har retlig virkning. Og så endelig, så er det jo også regenten der udnævner og afskediger ministre og det er selvfølgelig også en af de kompetencer, der er tilbage. Det er igen en relativt formel kompetence, men det er jo stadig en kompetence kan man sige, som udøves formelt på et eller andet plan i dag – og der har man jo også dronningerunderne, som man kender fra fjernsynet, når en ny regering skal udnævnes efter et folketingsvalg.

Lene Juhl Friedrichsen:

Ja, de billeder kan de fleste vidst genkalde sig. Men når de så er sagt, så forstår jeg det alligevel sådan, at regentens magt i praksis er forholdsvis indskrænket, men det er ændrer jo ikke ved, at der stadigvæk står i grundloven, at regenten er den højeste myndighed over alle rigets anliggender. Hvordan kan der være så stor diskrepans mellem lovtekst og praksis?

Helle Krunke:

Det skyldes jo, at den danske grundlov er en rigtig gammel grundlov – den er jo fra 1849 – og den er kun blevet ændret relativt få gange siden 1849. Den seneste gang var i 1953 og det betyder, at der er bestemmelser hvis ordlyd stammer helt tilbage fra 1849 – altså, der er simpelthen bestemmelser, der har overlevet hele vejen igennem! Og så er der selvfølgelig også nogle nyere bestemmelser, men det er sådan lidt et patchwork på den måde, at der er bestemmelser med, kan man sige, forskellig tidsalder bag sig.

Og så kunne man selvfølgelig godt spørge: ”Jamen, hvordan kan det være, at man i 1953 ikke har valgt – det er jo trods alt ikke længere siden – at føre det lidt mere up to date, også sprogligt. Altså, man kunne jo sådan set godt have skrevet ”regeringen” nogle af de her steder, hvor der i dag står kongen og hvor man så fortolker det som regeringen. Og, ja – der er nok ikke så meget andet at sige end at det kunne man selvfølgelig godt have gjort, men det har man så valgt ikke at gøre. Men det er altså det, der ligesom gør at vi ender med den her diskrepans, kan man sige, mellem det der pr. ordlyd står i grundloven og den praksis, der er opstået og som selvfølgelig opfattes som forfatningsretligt bindende. Det er jo nogle forfatningsretlige sædvaner, der ligesom er med til at gøre at man i dag kan fortolke grundloven sådan, at kongen typisk vil forstås som regeringen.

Lene Juhl Friedrichsen:

Og nu har vi jo mange år haft en regent, der har handlet forsvarligt inden for den her praksis eller de her fortolkninger i grundloven, som du nævner. Men når der er så lidt kohærens mellem lovtekst og praksis, gør vi os så sårbare overfor fremtidige tronarvinger, der måske ikke har samme dømmekraft?

Helle Krunke:

Altså, man må nok starte med at sige, at udgangspunktet jo helt klart er i dansk forfatningsret, at regenten spiller en meget ringe rolle i statsstyret, altså i hvert fald ikke en reel politisk rolle. Det er helt klart udgangspunktet. Men når det så er sagt, så må man jo også omvendt sige, at regenten selvfølgelig stadig er en aktør i statsstyret. Der er jo stadig en regent, der spiller en rolle i statsstyret, omend den er meget lille og meget formel. Det man måske også kan sige er, at hvis vi er utilfredse med politikere, altså ministre der spiller en rolle i statsstyret, så kan vi faktisk skille os af med dem ved det næste folketingsvalg – og det er jo sådan set det, der er forskellen: At regenten er en aktør, om end med en lille rolle, men dog stadig en aktør i statsstyret, som vi ikke kan udskifte på samme måde, hvis der skulle opstå et problem. Og på den måde kan man selvfølgelig godt sige, at det kan have en betydning, hvem der er den siddende regent – om det er en, der håndterer den rolle på en kompetent og fornuftig måde, eller om det skulle være en, der måske ikke helt have de samme personlige kompetencer.

Del 2

Lene Juhl Friedrichsen:

Du har bidraget til en bog om, hvordan monarkiet fungerer i de moderne demokratier i Europa. I bogen peger du bl.a. på, at de formelle kompetencer også kaster uformel magt af sig. Vil du sige lidt om den uskrevne magt, som også følger med det at være regent i Danmark?

Helle Krunke:

Ja – den vigtigste er nok, at statsministeren og nogle gange også udenrigsministeren mødes ugentligt med regenten til nogle møder af cirka en times varighed, hvor regenten bliver opdateret på den politiske situation i Danmark. Og det er jo nogle helt uformelle møder, der ikke er beskrevet noget sted og der tages heller ikke referat til de her møder.

Men man kan også nævne nogle andre eksempler: Der er jo også nytårstaler! Det er jo en tradition, der blev indført for to generationer siden cirka i kongehuset – og nytårstalerne, skal jeg skynde mig at sige, finder jo sted på statsministerens ansvar og det er også en dialog mellem Statsministeriet og kongehuset, at man finder ud af hvad indholdet skal være, men ikke desto mindre, så har dronningens nytårstaler... Altså, det er jo noget, der gør indtryk på befolkningen og det er jo noget, der bliver set rigtig af rigtig mange mennesker og også diskuteret relativt meget efterfølgende. Og så er der selvfølgelig også nogle andre kompetencer, der kan nævnes – og det er jo for eksempel, at regenten tager imod statsoverhoveder fra udlandet, når de er på besøg i Danmark og at regenten jo også tager på rejser og besøger statsoverhoveder i udlandet. Der er også det her med ordenerne – at regenten har den her kompetence til at udstede, til at uddele ordener, som man måske også kunne nævne i den sammenhæng.

Lene Juhl Friedrichsen:

Eksemplerne kan jo godt virke tilforladelige, men du peger på at den formelle magt faktisk giver regenten indflydelse. Kan du give et eksempel, hvor det har været tilfældet?

Helle Krunke

Ja, det kan jeg godt. Altså, et af de eksempler man tit nævner, det er jo da dronningen besøgte Bahrain i 2011 og hun så tildelte kongen i Bahrain en af Danmarks fineste ordener – og jeg vil lige sige, at det er meget normal praksis at dronningen gør det det –, men det der så sker er, at et par uger efter dronningen er rejst ud af landet, er der nogle demonstrationer som bliver slået relativt hårdt og voldeligt ned af myndighederne i Bahrain og derfor kommer der noget kritik i medierne og i offentligheden af, at dronningen har tildelt kongen den her fine orden. Og så udspiller der sig en diskussion af, når dronning f.eks. uddeler sådan en orden her til kongen af Bahrain, handler hun så på Danmarks vegne eller er det et privat anliggende, at hun tildeler den her orden? Og der kommer man så frem til, at det er simpelthen en del af dronningens private anliggender, at hun tildeler den orden. Det er ikke på vegne af Danmark og den danske regering – det er altså ikke en del af den danske udenrigspolitik, formelt set. Det man måske så kan sige er, at det må være ret svært hvis man er kongen af Bahrain eller et andet statsoverhoved udenfor Danmark at vurdere, om det er en orden man modtager af dronningen privat eller om det er på vegne af Danmark og har noget at gøre med den danske udenrigspolitik.

Lene Juhl Friedrichsen

Ja og det kan jo godt umiddelbart virke som et paradoks, det her med at man kan have en ikke-folkevalgt regent siddende med den form for indflydelse.

Helle Krunke

Ja – jamen altså, man kan jo sige for det første så er det jo sådan, at regenten typisk er underlagt en ministers ansvar, altså at handle på ministerens ansvar, og derfor er det jo godkendt, det som regenten gør, af et ministerium. Og hvis der skulle gå noget galt, ville Folketinget kunne drage den relevante minister til ansvar. Så lad os lige starte der. Og så må man jo nok også sige i praksis, at den nuværende regent har været rigtig, rigtigt dygtig og meget kompetent til at håndtere den rolle som hun har udført – og det er også derfor vi i praksis ikke har set store forfatningskriser af nogen art. Så det skal selvfølgelig også nævnes.

Lene Juhl Friedrichsen

Men der er jo noget spændende i det her forhold, at vi har en regent, der ikke er folkevalgt, men som stadigvæk er aktør i vores statsstyre. Hvor henter regenten sin legitimitet i dag?

Helle Krunke

Det, der er lidt spændende, er at udover, kan man sige, udover den legitimitet, den formelle, retlige legitimitet, der selvfølgelig følger af grundloven, som jo netop siger at vi har et konstitutionelt, indskrænket monarki, så er der også opstået en række argumenter, som ligesom legitimerer, at man har et monarki stadigvæk i dag. Og det synes jeg jo er rigtigt, rigtigt spændende: At se på de her moderne argumenter for den statsform, simpelthen. Et af de argumenter, der jo er, er kontinuitetsargumentet, som går ud på at det er rigtigt godt at have en monark, fordi det jo er en person, der kan sidde i årtier og have det her store, forkromede overblik over de lange linjer i det politiske liv og i Danmarkshistorien, hvor statsministre trods alt kommer og går. Man kunne selvfølgelig måske også sige til det, at det er selvfølgelig rigtigt, men den kontinuitet til stede skal nok også trods alt være til stede i ministerierne, for eksempel. Der er også nogle andre steder i statssystemet, hvor den kontinuitet helst skal være repræsenteret. Et andet legitimitetsargument der er blevet fremført, som også er rigtigt spændende er, at man ser regenten som faktisk sådan en vogter af demokratiet. Og det skyldes simpelthen, at regenten i dag har den her upolitiske rolle som er modsat, kan man sige, det politiske liv og ministre. Og så er der selvfølgelig hele den legitimitet... Hvor det her måske er sådan nogle kvasiretlige argumenter, så er der også nogle argumenter, som selvfølgelig bygger på den popularitet som kongehuset har i befolkningen. Det har jo en rigtig, rigtig stor tilslutning hos danske befolkning. Og så er der jo også nogle argumenter om, at kongehuset har en økonomisk værdi for Danmark. Det er jo også et af de argumenter, man tit hører fremført, f.eks. fra erhvervslivet, men også i forhold til turisme.

Og så endelig kunne man også anføre, at der er noget omkring identitet – altså, hvad vil det sige at være dansk og dansker i en globaliseret verden? Der er det jo altså at kongehuset godt kan spille en rolle i forhold til at give danskerne den her følelse af en identitet i Europa og i verden. Så det er også et af de her, hvad kan man sige, mere moderne argumenter.

Del 3

Lene Juhl Friedrichsen

Kan man forestille sig, at vi gjorde noget andet her i Danmark? Altså, at vi ændrede vores indskrænkede monarki? Kigger vi til Sverige, så har de jo også et kongehus, men det har ikke samme betydning for statsstyret. Kunne vi gøre det samme her i Danmark?

Helle Krunke

Det er jo politisk spørgsmål hvilken styreform, man ønsker i Danmark, og hvis man vil ændre på den nuværende tilstand, så skal man ændre grundloven. Det er sådan i Danmark, at det er relativt svært at ændre grundloven i praksis, og vi har jo heller ikke ændret den, kan man sige, siden 1953, men det er altså bestemt muligt og man kan godt ændre grundloven, selvom det er en lidt tung procedure. Man kan ligesom sige, at det er den første hurdle: At man skal have ændret på grundloven og at vi har en ret tung proces for at ændre grundloven i Danmark. Men derudover kan man også sige, at det ville kræve på en måde, at der er en politisk diskussion af det her spørgsmål og der kan man måske sige, at der måske godt kunne være en vis, tænker jeg, politisk berøringsangst over for at diskutere spørgsmålet om, hvorvidt kongehuset behøver at have kompetencer af forfatningsmæssig karakter, fordi kongehuset har så stor folkelig opbakning. Og det er jo to spørgsmål, man selvfølgelig sagtens kan skille ad, for man kan jo godt have et kongehus som de har i Sverige og så samtidigt have et forfatningsstyre, hvor de ikke spiller en rolle i forhold til f.eks. at underskrive lovgivning og andre formelle kompetencer.

Lene Juhl Friedrichsen

Hvis vi så forestiller os, at vi faktisk ændrede den nuværende tilstand og afskaffede vores indskrænkede demokrati, hvad ville vi så miste?

Helle Krunke

Det kommer jo an på, hvilken vægt man tillægger de legitimitetsargumenter, jeg nævnte tidligere – bl.a. om kontinuitet og regenten som en vogter af demokratiet. Og der var også en række andre argumenter, der var af økonomisk art og identitetsmæssig art. Og det man måske i hvert fald kan sige er, at der er omkring det konstitutionelle monarki er, kan man sige... Det knytter ligesom den historiske tradition, Danmark har til sig og derudover, så ligger der jo altså det her med identiteten i det, at Danmark nu har den identitet; at vi er et af verdens ældste monarkier, om end ikke det ældste monarki.

Lene Juhl Friedrichsen

Hvis jeg nu spørger dig, om regenten er en kransekagefigur eller magtens dronning, hvad vil dit svar så være?

Helle Krunke

Jamen det vil være, at renten ikke er en magtens dronning, mest en kransekagefigur, men at regenten dog er en aktør i statsstyret, om end med meget begrænsede beføjelser

Lene Juhl Friedrichsen

Helle, mange tak fordi du kiggede forbi.

Helle Krunke

Jamen selv tak.

Outro

Lene Juhl Friedrichsen:

Du har lyttet til Juristeriet; en podcast fra Det Juridiske Fakultet på Københavns Universitet. Tak for nu.